

безпосередньо пов'язані з відносинами власності, а тому є особливо чутливими, резонансними в суспільстві. Варто пам'ятати, що будь які дії повинні виконуватись на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, з використанням повноважень з метою, з якою ці повноваження надано, обґрунтовано, добросовісно, розсудливо, з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації, пропорційно та своєчасно.

Чалабієва Маріям Рзаївна

кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
ORCID: 0000-0002-4126-0138

СТАНОВЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЦИФРОВИХ ПРАВ У ІННОВАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сьогодні Інтернет мережа є сучасним інструментом реалізації прав і свобод людини й громадянина, зокрема, завдяки комунікації державних структур з населенням в межах концепції «Держава у смартфоні». Тому природно, що втілення цифрових прав у інноваційному суспільстві потребує особливих конституційних гарантій.

Хоча дефініція «цифрові права» вже давно широко використовується на Заході, та передбачає собою особливості реалізації прав людини в Інтернеті, в Україні, на жаль, цей термін є новим та потребує ретельного дослідження.

Ключові слова: цифрові права, права людини, діджиталізація, «державна у смартфоні», застосунок «Дія».

Chalabiieva Mariim

PhD, Research Officer of Scientific Research Institute of State Building and Local Government of National Academy of Law Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-4126-0138

ESTABLISHMENT OF CONSTITUTIONAL DIGITAL RIGHTS IN THE INNOVATIVE SOCIETY

Today, the Internet is a modern tool for the realization of human and civil rights and freedoms, in particular, through the communication of government agencies with the population within the concept of “State in a smartphone.” Therefore, it is natural that the implementation of digital rights in an innovative society requires special constitutional guarantees.

Although the definition of “digital rights” has long been widely used in the West, and implies the peculiarities of the implementation of human rights on the Internet, in Ukraine, unfortunately, this term is new and needs careful study.

Key words: digital rights, human rights, digitalization, «State in a smartphone», application «Diiа» («Action»).

Наукова спільнота схильна виокремлювати цифрові права в окрему групу прав, яка включає у себе право на доступ до мережі Інтернет, свободу вираження поглядів, приватність, захист персональних даних та безпека онлайн.

Попри високу дискусійність питання, ми спираємося на бачення цифрових прав як елементу внутрішнього відгалуження загальної системи прав й свобод людини і громадянина. Саме перенесення площини реалізації фундаментальних прав в онлайн вимір, не заважає гарантувати їх органами конституційної юрисдикції вже сьогодні. Тобто, поряд із вже звичними офлайн правами людини (які також можуть реалізовуватися у медіа-просторі), виникають специфічні цифрові права, які ймовірно виключно у мережі Інтернет. Крім того, влада підтримує політику діджиталізації, пропонуючи інновацію у формі концепції «Держава у смартфоні», що стає додатковим інструментом реалізації цифрових прав людини і громадянина.

Так, до першої групи «звичних» прав людини ми можемо віднести:

– право на інформацію – кожен має право вільно висловлюватися свої погляди, шукати, отримувати та поширювати інформацію, у тому числі, онлайн; так, Єдиний державний веб-портал відкритих даних [1] – представляє собою майданчик для розміщення органами влади інформації, яка підлягає оприлюдненню;

– право на охорону здоров'я – діджиталізація охопила усі сфери життя населення; наприклад, ініційовані державою системи «eHealth» (eZdorovya) [2] та портал «Helsi.Me» [3] надають можливість обрати лікаря, записатися на прийом та отримати медичну інформацію лише за допомогою гаджетів та Інтернет з'єднання;

– право на освіту – мережа містить значні об'єми освітньої інформації, зокрема, державна платформа «Дія. Цифрова освіта» [4] включає численні освітні серіали з медіа-грамотності;

– право на працю – пандемія витягнула на новий рівень поняття дистанційної роботи та фрілансу. Наразі, право на працю повноцінно реалізується за допомогою Інтернет-сервісів: від пошуку вакансії до безпосереднього виконання робочих завдань. У свою чергу, державна платформа «Дія. Бізнес» [5] надає консультації підприємцям;

– право на судовий захист – забезпечується платформою «Електронний суд» [6], яка забезпечує документообіг між учасниками судового процесу, судами та третіми особами, що беруть участь у судовому процесі;

– право на сім'ю – цікаве спостереження, але Інтернет-спілкування сприяє побудові гармонійного суспільства, більш ніж третина знайомств відбуваються саме у мережі. Крім того, сервіс «eМалятко» [7] гарантує отримання більш ніж 10 державних послуг, опосередковано реалізуючи принцип охорони сім'ї та батьківства;

– право на безпечне навколишнє середовище – наразі за допомогою Інтернет засобів, особи можуть подати декларацію про відходи, отримати дозвіл на водокористування, підтримуючи екологічну рівновагу України.

Окремо слід підкреслити, можливість соціальних мереж виконувати функцію засобу реалізації цифрових прав людини. Широка тематична різноманітність та масштаб впливу цього інструменту на свідомість суспільства надає подібну практичну варіативність. Детально цю тему ми висвітлили в окремому дослідженні [8].

Друга група «специфічних» цифрових прав, які припустимі виятково у мережі:

– право на доступ до Інтернету – кожен має право на рівний доступ до безпечної мережі. Важливо притримуватися принципів ін-

клюдивності, безпеки, високої якості. Міністерство цифрової трансформації пообіцяло до 2024 року підключити 95% території України до високошвидкісного Інтернету. Офіційно на міжнародному рівні, право на доступ до інтернету не визнано, як «право людини», але Рада з прав людини ООН засуджує дії країн, які дозволяють обмежувати доступ до мережі;

– право на вільне вираження поглядів – хоча це право успішно реалізується офлайн, його онлайн інтерпретація містить власні особливості. Так, держава не має права створювати перешкоди особі, які шукає інформацію онлайн, а іноді – повинна сприяти таким пошукам, наприклад, відповідаючи на інформаційні запити громадян. Крім того, особа має право поширювати будь-яку інформацію, окрім тієї, що порушує права і свободі інших людей чи є незаконною. Особливість вираження обумовлена здатністю особи залишитися анонімною онлайн;

– право на захист персональних даних – передбачає збирання та обробку даних виключно за згодою осіб (або з інших законних підстав);

– право на персональну безпеку – складається з державного механізму захисту від злочинних дій у мережі (кібербезпеки) та популяризацію безпечних платформ та ресурсів, моделей поведінки (основи кібергігієни);

– право на цифрові демократичні інструменти – громадяни мають право вільно об'єднуватися у соціальні групи та асоціації, користуватися електронними сервісами та веб-сайтами, задовольняючи навіть власні політичні інтереси.

Цікаво, що концепція інноваційного розвитку обумовлена домінуючим способом суспільного цифрового оновлення. Так, процес діджиталізації соціальних відносин природно провокує появу цифрових прав людини і громадянина. Якщо держава здійснить конституційно-правову модернізацію з урахуванням світових тенденцій цифрової трансформації, це автоматично спровокує позитивні перспективи нормативного врегулювання усієї медіа-сфери. Розвиток конституційного права України має бути у векторі пропагування мережевих форм взаємодії, контролюючих технологій та побудови системи цифрових прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. Офіційний веб-сайт. URL: <https://data.gov.ua/> (дата звернення: 07.06.2021).
2. «eHealth» (eZdorovya). Офіційний веб-сайт. URL: <https://health.gov.ua/> (дата звернення: 07.06.2021).
3. «Helsi. Me». Офіційний веб-сайт. URL: <https://helsi.me/about> (дата звернення: 07.06.2021).
4. «Дія. Цифрова освіта». Офіційний веб-сайт. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua/> (дата звернення: 07.06.2021).
5. «Дія. Бізнес». Офіційний веб-сайт. URL: <https://business.diiia.gov.ua/> (дата звернення: 07.06.2021).
6. «Електронний суд». Офіційний веб-сайт. URL: <https://id.court.gov.ua> (дата звернення: 07.16.2021).
7. «єМалятко». Офіційний веб-сайт. URL: <https://diiia.gov.ua/life-situations/yemalyatko> (дата звернення: 07.16.2021).
8. Чалабієва М. Р. Соціальні мережі як засіб реалізації прав людини в Україні. *Jurnalul juridic national: teorie și practică (Национальный юридический журнал: теория и практика)*. 2019. № 3 (37). С. 46–49.

REFERENCES

1. Yedynyi derzhavnyi veb-portal vidkrytykh danykh. Ofitsiyni veb-sait. URL: <https://data.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. «eHealth» (eZdorovya). Ofitsiyni veb-sait. URL: <https://health.gov.ua/> [in Ukrainian].
3. «Helsi. Me». Ofitsiyni veb-sait. URL: <https://helsi.me/about> [in Ukrainian].
4. «Diiia. Tsyfrova osvita». Ofitsiyni veb-sait. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua/> [in Ukrainian].
5. «Diiia. Biznes». Ofitsiyni veb-sait. URL: <https://business.diiia.gov.ua/> [in Ukrainian].
6. «Elektronnyi sud». Ofitsiyni veb-sait. URL: <https://id.court.gov.ua> [in Ukrainian].
7. «yeMalyatko». Ofitsiyni veb-sait. URL: <https://diiia.gov.ua/life-situations/yemalyatko> [in Ukrainian].
8. Chalabiieva M. R. (2019). Sotsialni merezhi yak zasib realizatsii prav liudyny v Ukraini. *Jurnalul juridic national: teorie și practică (Natsionalnyy yuridicheskiy zhurnal: teoriya i praktika – National legal journal: theory and practice)*, 3 (37), 46–49 [in Ukrainian].